

УДК 330.133/.138:65.014.1

Вартісні індикатори підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства

Супрун С.Д.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та міжнародних відносин
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

Пічкур Є.В.

студент
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

У статті досліджено основні завдання підвищення фінансово-господарської діяльності підприємства на основі вартісної оцінки. Акцентовано увагу на тому, що саме вартість діяльності підприємства є найбільш важливим індикатором оцінки його ефективного управління та конкурентоспроможності. Вартість підприємства є інтегральним показником фінансово-господарської діяльності підприємства, в якому відображаються ретроспектива, поточний стан та його розвиток у майбутньому.

Ключові слова: фінансово-господарська діяльність підприємства, концепція вартісної оцінки підприємства, вартісні індикатори ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства, вартісна оцінка в діяльності підприємства.

Супрун С.Д., Пічкур Е.В. СТОИМОСТНЫЕ ИНДИКАТОРЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ФИНАНСОВО-ХОЗЯЙСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Статья посвящена исследованию основных задач повышения эффективности финансово-хозяйственной деятельности предприятий. Отмечается, что стоимость – важный индикатор оценки эффективного управления предприятием, его конкурентоспособности. Стоимость предприятия является интегральным показателем его финансово-хозяйственной деятельности, в котором отображаются ретроспектива, текущее положение и развитие в будущем.

Ключевые слова: финансово-хозяйственная деятельность предприятия, концепция стоимостной оценки предприятия, стоимостные индикаторы эффективности финансово-хозяйственной деятельности предприятия, стоимостная оценка в деятельности предприятия.

Suprun S.D., Pichkur E.V. COST EFFICIENCY INDICATORS OF FINANCIAL AND ECONOMIC ACTIVITY OF COMPANIES

The article investigates the basic problems of increase of efficiency of financial and economic activity of enterprises. It is noted that the cost – an important indicator of the effective management of the enterprise, its competitiveness. Enterprise Value is an integral indicator of its financial and economic activity, which displays a retrospective, current status and future development.

Keywords: financial and economic activity of the enterprise, the concept of enterprise value assessment, cost efficiency indicators of financial and economic activity of the enterprise, the valuation in the enterprise.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Проблема визначення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства виникає в різних ситуаціях, що в конкретних умовах передбачає застосування тих або інших методичних підходів. Вибір наукових досліджень зумовлений інтересом до використання вартості в щоденній практиці управління виробничо-господарською діяльністю підприємств, а також необхідністю розробок у системі управління фінансово-господарською діяльністю для забезпечення координації всіх

ресурсів підприємства, що є необхідними для подальшого підвищення його вартості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та методичні дослідження комплексної оцінки ефективності фінансово-господарської діяльності підприємств відображено у працях багатьох учених, серед яких: В. Осипов, С.Д. Супрун, І.О. Марченко, А. Перетятко, О. Таряник, Н. Терещенко та ін. Проте, незважаючи на всю значимість проведених наукових досліджень, окремі питання щодо підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства за

сучасних умов вивчено недостатньо. Вимагають подальшого розвитку питання визначення основних вартісних індикаторів підвищення результативності функціонування підприємств для підвищення його ринкової вартості.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення вартісних індикаторів підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Опрацювання цілої низки джерел свідчить, що основним способом підвищення рівня ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства в сучасних умовах є використання вартісних індикаторів [1–5]. У більшості праць пропонується оцінювати фінансово-господарську діяльність підприємства, використовуючи як єдиний інтегральний показник, так і системний підхід. Така рекомендація є цілком правомірною, оскільки для оцінки ефективності діяльності підприємства потрібна система взаємозв'язаних і підпорядкованих різноманітних показників, здатних віддзеркалити специфіку виробництва та особливості тих цілей, які ставляться перед різними напрямками діяльності підприємства з точки зору загальних завдань підвищення ефективності [2, с. 36]. Найбільш яскравим прикладом цього є використання західною наукою системного підходу до управління економічними явищами та процесами. Мова йде про збалансовану систему показників як інструмент стратегічного управління та поширення інформації, яку розробили американські вчені Р. Каплан і Д. Нортон. У цій системі всі показники розподілені на чотири групи: фінанси, клієнти, бізнес-процеси та навчання і розвиток персоналу. Крім того, вважається, що комплекс показників ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства може бути складовою частиною усієї їхньої сукупності, а ініціатива розробки всього набору показників може належати тільки керівнику. В. Осипов вважає доцільним розвивати системний підхід із розробкою відповідного набору показників. Зокрема, пропонується чітка дефініція: «У найбільш загальному сенсі система – це об'єктивна єдність закономірно пов'язаних один з одним предметів, явищ, а також знань про природу й суспільство.... Система характеризується низкою необхідних умов або ознак» [5, с. 17].

Беручи до уваги вищевикладене, вважаємо, що підхід до системи формування показників, які відображають ефективність

фінансово-господарської діяльності підприємства, має базуватись на вартісній оцінці. Оскільки важливою умовою розвитку підприємства є кількісне підвищення ефективності його фінансово-господарської діяльності, то таке кількісне вираження має відображатись через систему показників. Наприклад, узагальнюючими показниками економічної ефективності виробництва є: рівень задоволення потреб ринку, виробництво продукції на одиницю витрат ресурсів, витрати на одиницю товарної продукції, прибуток на одиницю загальних витрат, рентабельність виробництва, ефект від використання одиниці продукції. Показниками ефективності використання трудових ресурсів є: темпи росту продуктивності праці, трудомісткість одиниці продукції, частка приросту продукції за рахунок росту продуктивності праці, коефіцієнт ефективності використання робочого часу, економія фонду оплати праці тощо. До складу показників ефективності використання матеріально-технічних ресурсів належать: фондівддача основних засобів, фондомісткість продукції, рентабельність основних засобів, фондівддача активної частини основних засобів, матеріаломісткість продукції, матеріалівддача, коефіцієнт використання найважливіших видів сировини і матеріалів, витрати палива і енергії на 1 грн. чистої продукції, економія матеріальних витрат тощо. Також зазначимо, що до показників ефективності використання фінансових коштів належать: коефіцієнт оборотності оборотних коштів, тривалість одного обороту нормованих оборотних коштів, відносне вивільнення оборотних коштів, питомі капіталовкладення, рентабельність інвестицій, термін окупності інвестицій тощо.

Крім того, ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства може бути оцінена за допомогою таких груп показників: ліквідності, платоспроможності, прибутковості, ефективності використання активів [1; 2]. На думку В.А. Сідуна, ефективність господарсько-фінансової діяльності визначається співвідношенням отриманих результатів, що відображають досягнення цілей розвитку підприємства та обсягів сукупних ресурсів, які застосовані та використані [3, с. 218]. Сказане свідчить про те, що підприємство у своєму розвитку досягає певних поставлених цілей діяльності, використовуючи різні методи та витрачаючи ресурси, а співвідношення отриманого кінцевого результату і сукупних ресурсів, що витрачені на його досягнення, й є ефективністю господарської діяльності.

Формування системи вартісних індикаторів (показників) оцінки ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства передбачає, що в таку систему слід включати тільки безпосередні показники, які розраховуються загально визнаним методом (як співвідношення результату й затрат). Відомо, що результат функціонування підприємства – це обсяг продукції і прибуток, а тому характеристика ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства є двоякою, оскільки за обсягом продукції визначається продуктивність, а за обсягом прибутку – прибутковість. Зважаючи на це, система вартісних індикаторів також повинна мати дві симетричні складові частини (підсистеми). Тут слід ураховувати і той аспект, що затрати ресурсів на виготовлення продукції повністю здійснюються у виробничій сфері, основним їх економічним завданням є випуск і збут продукції, а тому ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства (яка розраховується відносно затрат виробничих ресурсів) доцільно розглядати як повністю економічну. Виникає необхідність, щоб кожна з двох підсистем показників була більш розгалуженою (відповідно до об'єктивних особливостей виробництва існують затрати капітального й поточного характеру). Перші (капітал підприємства) здійснюються одночасно для обслуговування багатьох виробничих процесів (численних кругооборотів коштів) та отримують своє вираження в тривало використовуваних ресурсах, а другі формуються під час виготовлення продукції у кожному виробничому процесі та слугують для здійснення одного кругообороту коштів і отримують своє вираження у собівартості продукції. Проте і капітал підприємства, і його поточні затрати не є однорідними. Так, капітал підприємства залежно від особливостей кругообороту під розділяється на основний та оборотний. Вартість використовуваного основного капіталу переходить на собівартість продукції частинами, а вартість оборотного капіталу – повністю в кожному кругообороті коштів. Третя складова частина авансованого капіталу підприємства являє собою фонд заробітної плати, якщо він авансується. Саме тому ресурсну продуктивність і ресурсну прибутковість слід розраховувати в складі чотирьох показників: трьох окремих показників – відносно основного капіталу, оборотного капіталу, авансованого фонду заробітної плати та одного узагальнюючого – щодо суми затрат капітального характеру. Відомо, що затрати

основного капіталу відбиваються у формі амортизаційних відрахувань, витрати оборотного капіталу – у формі матеріальних затрат, а фонд заробітної плати – у формі витрачених її сум та соціальних виплат. Зважаючи на це, затратні показники продуктивності й прибутковості також слід розраховувати у складі зазначених чотирьох показників. Ці обставини ми будемо враховувати під час формування системи вартісних індикаторів оцінки ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства.

Вартісна оцінка підприємства є динамічною, оскільки залежить не тільки від сучасного його стану, але й від стану в минулому та майбутньому. Відповідно до Міжнародних стандартів оцінки, поняття «вартість діючого підприємства» (бізнесу в цілому) містить у собі оцінку функціонуючого підприємства та його загальної вартості, яка визначається на основі його складників, що відображають їх внесок у загальну вартість [6; 7].

У концепції вартості діючого підприємства одним із принципів оцінки є принцип внеску, що відображає корисність вартості різних видів власності підприємства. А це означає, що за допомогою визначення вартості підприємства власник може оцінити внесок різних активів або груп активів у загальний показник вартості (сам по собі жоден з окремих видів активів не утворить ринкову вартість). Дослідження джерел свідчить, що у світовій практиці існує три традиційних підходи до визначення вартості підприємства: витратний (майновий), дохідний та порівняльний, яким властиві відповідні методи оцінки. Так, витратний підхід припускає оцінку вартості об'єкта виходячи з вартості його відтворення (заміщення) в цінах на дату оцінки з подальшим корегуванням на суму зносу. Дохідний підхід передбачає оцінку вартості виходячи з можливостей об'єкта приносити дохід (вартість прирівнюється до сумарної вартості майбутніх доходів, очікуваних від його використання найефективнішим чином). Порівняльний підхід ґрунтується на оцінці вартості об'єкта виходячи з поточних вартостей аналогічних об'єктів. Цей підхід базується на врахуванні принципу заміщення і принципів, пов'язаних із ринковим середовищем. Результатом застосування різних підходів до оцінки одного і того ж об'єкта є набуття різних значень вартості, остаточною величиною вартості вибирається, як правило, одне зі значень [7, с. 53].

Підприємство (бізнес) є складною економічною системою, яка як об'єкт складається

з різних елементів, що зв'язані між собою та взаємодіють один з одним. Так, бізнес як система завжди переслідує певну мету, і система рухається до цієї мети, а тому підприємство (бізнес) розглядають із точки зору двох концепцій його функціонування:

1) статичної – підприємство розглядається як цілісний майновий комплекс, а його ринкова вартість визначається як сума вартостей складових елементів, таких як майна, ринкової репутації, якості управління;

2) динамічної – підприємство являє собою певну комплексну інвестицію, а його привабливість визначається вартістю доходів, які отримуються внаслідок використання майна підприємства [8, с. 53].

Оцінка вартості не є самоціллю, а підпорядкована розв'язанню конкретного завдання – підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства, що зумовлює необхідність детального перегляду змісту аналітичної оцінки вартості підприємства. Варто зауважити, що деякою мірою оцінка результативності певної господарської дії повинна відслідковуватися від початку до кінцевих результатів фінансово-господарської діяльності підприємства, і жоден із наявних підходів до оцінки вартості підприємства не має вирішальних переваг перед іншими. Зважаючи на це, кожен із них може використовуватися лише для конкретних цілей оцінювання. Крім того, суттєве значення має той факт, що якісна вартісна оцінка характеризує не просто майно підприємства, а враховує й економічний імідж: положення підприємства на ринку, чинник часу, ризику, рівень конкуренції. Відповідно до цього, ринкова вартість будь-якого прибуткового підприємства визначається виходячи з поточної оцінки очікуваного дисконтованого грошового потоку. Проте вартість підприємства є не просто розрахунковою грошовою величиною, яка визначається за допомогою певних методик (математичний підхід тут не найважливіший). Складність у розумінні вартості підприємства полягає у визначенні умов і параметрів, які характеризують її величину, і з теоретичної точки зору це означає необхідність установлення структурних індикаторів (чинників), що відображають сутність вартості підприємства як економічної категорії, визначення їх взаємозв'язку і впливу на її величину [9, с. 112].

Вартість є інструментом управлінської діяльності, де вона виступає інтегральним економічним показником діяльності підприємства, а необхідність її оцінки може виник-

нути під час інвестиційного аналізу в ході прийняття рішень про доцільність інвестування коштів у те чи інше підприємство, у т. ч. під час здійснення злиття і поглинання; у ході реорганізації підприємства; під час банкрутства та ліквідації підприємства; у разі продажу підприємства як цілісного майнового комплексу; під час визначення кредитоспроможності підприємства тощо. Зважаючи на те, що управління вартістю базується на результатах оцінки, цей процес слід розглядати як синтез статичної і динамічної теорії економічних явищ.

Вартісні індикатори оцінювання ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства є розрахунковими вимірниками корисності (цінності) бізнес-одиниці, що визначається як очікування майбутніх доходів та/або на основі діючих активів підприємства на певну дату з урахуванням альтернативного їх використання. Зауважимо, що вартість отримує грошовий еквівалент лише тоді, коли продукт стає товаром за товарних відносин у суспільстві, а ціна є фундаментальною економічною категорією, яка означає кількість грошей, за яку продавець згоден продати, а покупець готовий купити одиницю товару.

Як бачимо з вищевикладеного, вартість підприємства як економічна категорія, з одного боку, відображає обсяг ресурсів, затрачених на досягнення певного рівня корисності підприємства, а з іншого – є категорією обміну з точки зору здатності підприємства обмінюватися (наприклад, на фінансові інструменти під час його приватизації, на грошові кошти у разі придбання підприємства як цілісного майнового комплексу). У такому разі в основі оцінки вартості лежить глибокий аналіз наявного фінансово-господарського стану підприємства та передбачуваних внутрішніх можливостей його розвитку (мова тут йде лише про внутрішню вартість підприємства). Нині ті підприємства, які використовують вартість як об'єкт управління, мають явні конкурентні переваги перед підприємствами, котрі орієнтовані на інші економічні критерії своєї діяльності. Безумовно, для прийняття обґрунтованих і добре продуманих рішень у сфері управління бізнес-процесами сучасний керівник має у своєму розпорядженні значний арсенал засобів, інструментів і технологій, однак кількість не завжди свідчить про якість. Мова зараз йде про основні етапи управління ростом вартості підприємства, особливістю яких є циклічність самого процесу. Насамперед (на першому етапі) ідентифікується поточний стан діяльності підпри-

ємства з використанням як критерію вартості бізнесу. У такому разі визначається ринкова вартість бізнесу. Проте в нинішніх умовах її визначення для вітчизняних підприємств є здебільшого досить складним (через відсутність аналогів та інформації про котирування акцій підприємств), а тому на цьому етапі визначається внутрішня вартість бізнесу, яка розраховується переважно із застосуванням екстраполярих методів (обов'язковою умовою тут є збереження наявних тенденцій діяльності підприємства). На другому етапі співставляється поточний стан фінансово-господарської діяльності підприємства з еталонним, ґрунтуючись на умові максимізації (мінімізації) значення критерію вартості. Для цього здійснюють порівняння ринкової та внутрішньої вартості бізнесу та роблять висновки про адекватність оцінки бізнесу ринком; перераховують вартість бізнесу з використанням даних, закладених у бізнес-плани проєктів; порівнюють вартість бізнесу, отриману раніше з урахуванням внутрішніх поліпшень, та вартість з урахуванням зовнішніх факторів (продаж окремих напрямів бізнесу, розвиток нових напрямів діяльності, злиття та приєднання інших бізнесів, виділення в самостійні економічні суб'єкти тощо). Рішення щодо доцільності проведення конкретних заходів приймають виходячи з аналізу росту вартості підприємства. На третьому етапі для отриманих значень критерію вартості прогнозують майбутні значення показників фінансово-гос-

подарської діяльності, визначають конкретні заходи щодо досягнення цілей. Четвертий етап – це реалізація запланованих заходів. Після завершення процесу реалізації заходів, знову відбувається перехід до першого етапу, і цикл замикається. Тривалість такого циклу залежить від розмірів підприємства, його ресурсного потенціалу, сектору ринку, в якому функціонує підприємство, та може варіюватися і становити різні періоди часу.

Висновки з цього дослідження. Проведене наукове дослідження дає змогу одержати комплексне уявлення про ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства та створити основи для вартісної оцінки. Оцінка вартості потребує повної інформації про господарську діяльність і сукупно відображає реальні досягнення, розрізнені серед інших фінансово-економічних показників. Такі показники, як виручка від реалізації продукції, прибуток, собівартість, ліквідність, фінансова стійкість, оборотність активів (та багато інших показників), є проміжними характеристиками окремих економічних сторін діяльності підприємства. Вважаємо, що найбільш дієвим інструментом визначення ефективності діяльності підприємства є оцінка його вартості, яка, своєю чергою, являє собою інтегральний економічний показник фінансово-господарської діяльності підприємства, в якому відображаються ретроспектива, поточний стан та модель його економічної поведінки у майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Перетятко А.Ю. Сучасні підходи до оцінки фінансово-господарської діяльності як основи ефективного управління підприємством / А.Ю. Перетятко, О.М. Таряник // Економіка, фінанси, право. – 2006. – № 11. – С. 19–22.
2. Турило А.М. Фінансово-економічні аспекти оцінки результатів і ефективності діяльності підприємства / А.М. Турило // Фінанси України. – 2008. – № 8. – С. 35–44.
3. Сідун В.А. Економіка підприємства : [навч. посіб.] / В.А. Сідун, Ю.В. Пономарьова ; 2-ге вид., перероб. та доп. – К. : Центр навчальної літератури, 2008. – 356 с.
4. Короткевич О.В. Рентабельність господарської діяльності підприємств: структура, рівень, динаміка / О.В. Короткевич // Економіка і прогнозування. – 2008. – № 3. – С. 61–69.
5. Осипов В. Про системний підхід до вимірювання ефективності господарсько-фінансової діяльності підприємства / В. Осипов // Економіка України. – 2011. – № 12. – С. 15–22.
6. Яремко І.Й. Оцінка бізнесу як основа вартісної концепції управління підприємством / І.Й. Яремко // Регіональна економіка. – 2007. – № 4. – С. 202–208.
7. Хитчнер Дж.Р. Три підходи к оценке стоимости бизнеса / Дж.Р. Хитчнер ; пер. с англ. Л. Лопатникова, О. Куракиной. – М. : Маросейка, 2008. – 306 с.
8. Осетрова Е.П. Управление стоимостью предприятия на основе стоимостного подхода / Е.П. Осетрова // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 5. – Т. 2. – С. 52–55.
9. Супрун С.Д. Механізм оцінки повної вартості підприємства / С.Д. Супрун // Міжнародна науково-практична конференція «Соціально-політичні, економічні та гуманітарні виміри європейської інтеграції України» (квітень 2013 р.). – Вінниця : ВТЕІ КНТЕУ, 2013. – С. 112.